

СИНТЕЗА ФЕНОМЕНОЛОШКЕ ТАНАТОЛОГИЈЕ

(Марк Лошонц: *Искусство смрти. Феноменолошке танатологије*, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, 2026)

Нова монографија Марка Лошонца се у десет поглаваља бави изузетно сложеним феноменом смрти. Аутор је студију конципирао тако што је најпре прецизно одредио свој приступ и методологију. Смрт ће бити истраживана из феноменолошке перспективе, али не тако што ће присвојити становиште неког конкретног феноменолога него тако што ће најпре интерпретативно проћи кроз све меродавне феноменолошке позиције. Појам времена пресудно одређује феномен смрти – она се испоставља као граница временитости, јединствени догађај који је уједно и с ове и с оне стране наше временитости.

Најпре ће бити излагана перспектива оснивача феноменологије, Едмунда Хусерла. У њој ће аутор умесно указати на веома важне појмове, попут сенчења и седиментације, као на својеврсне феноменолошке поступке који су структурно сродни са смрћу пошто указују на коначност. Тако се смрт одређује као окончавање седиментираних свести, односно, поетичније, као „ноћ седиментираног”. Уверљиве пасусе аутор исписује упоређујући смрт и спавање, односно анализирајући Хусерлов став према којем је смрт „последње спавање”, али истовремено скреће пажњу и на разлику међу њима јер, када смрт наступи, „[н]емам више успомене о томе шта сам био, шта сам искусио, шта сам мислио, шта сам планирао у погледу будућности, јер, што се тиче будућности, световно сећање подразумева да имам световну садашњост у којој постоји оно људско и телесно за самог себе!”

Поглавље посвећено Максу Шелеру усредсређује се на интуицију смрти, као и на танатолошке патологије. Лошонц заступа тезу да се поимање смрти код Шелера заснива на тврдњи да се стварност смрти претворила у знање о смрти које је лишено евидентности интуиције. Крузијални моменат Шелерове аргументације он с правом препознаје у идеји да смрт припада форми и структури унутар које је сваки живот дат за нас. Отуда феномен смрти није прикладно посматрати као оквир који би случајно припадао психичким или физиолошким процесима, него је смрт појмљена као својеврсни рам који припада самој слици, и без којег слика живота не би била могућа.

Поглавље посвећено Карлу Јасперсу очекивано је скопчано с појмом граничне ситуације. Лошонц констатује како се повлашћени статус граничних ситуација у Јасперсовој филозофији састоји у томе што је искључиво у њима коначно доживљена и рефлектована егзистенцијална неизбежност – а њен смисао је у томе да егзистенција коначно постаје свесна бивствовања. Из антрополошких искустава границе и ограничености тако „пробија” онтолошки хоризонт стварности. Пресудан новум у Јасперсовом поимању смрти аутор уочава у кризи стрепње, будући да се захваљујући

њој суочавамо са ништавилом у смислу свести о томе да нас у једном тренутку више неће бити. А управо на основу таквог искуства настаје аутентична свест о бивствовању. Јасперс тврди да је доживљај медиј у којем се за нас појављује бивствовање, те да та појава подразумева појачану свест, односно својеврсну испуњеност времена у смислу момента у којем се вечност испоставља као садашња, те се као таква може „искусити као стварност”.

Нарочито инспиративно делује поглавље посвећено појму смрти код Емануела Левинаса. Лошонц скреће пажњу како Левинас описује однос (или не-однос) према смрти као нешто што не само да није сагласно са искуством, него се чак налази у супротности спрам његове позитивности. За феноменолошког посматрача нема и не може бити појаве смрти просто зато што нам се властита смрт не може појавити, тако да не може бити ни речи о стандардном феноменолошком захватању датог. Левинас утолико говори о искуству смрти као искуству измицања, па се смрт испоставља као догађај који надмашује интенцију коју би требало да испуни. Речју, смрт измиче фундаменталном Хусерловом методолошком двојству, јер смрт не може да постане нома. Притом, Левинас указује на драматургију смрти Другог, у којој препознаје осећај *par excellence*, из чега проистиче да је наш однос према смрти чиста емотивна веза. Надаље, аутор наглашава значај Левинасовог цитата Јонеска: ако волимо довољно интензивно и апсолутно, смрт се повлачи. Томе Левинас додаје, позивајући се на Платонову свештеницу Диотиму из дијалога *Гозба*, да је љубав због тога схваћена као *ἀθανασία* *έρως*, односно као ненадмашна жеља за бесмртношћу. Наредна поглавља тематизују феноменолошку танатологију, базирану на феномену апсурда код Жан-Пола Сартра, на појму неинтенционалне самодатости код Мишела Анрија и феномену давања код Жан-Лика Мариона.

Феноменолошки рукопис Марка Лошонца сигуран је и исписан. Аутор изванредно познаје и примарну и секундарну литературу, које вешто сучељава, не избегавајући притом ни полемичку ноту тамо где сматра да је неопходно да искаже своју несагласност. Системским приступом окупљено је готово све релевантно што је феноменологија могла и умела да каже о феномену смрти, а у последња два поглавља и допуњено проблемским становиштима која тематизују искуства страха од смрти и феномен блиске смрти. Надаље, аутор се не задржава само у равни теоријских спекулација него у своја размишљања по потреби укључује и резултате емпиријских истраживања. Такође, бележимо и искорак изван филозофских оквира, превасходно у поглављу о смрти и страху, где нас Лошонц подробно упознаје с резултатима духовника Ричарда Алперта и егзистенцијалног психотерапеута Ирвина Јалома. Утолико је ова студија јединствена у филозофској литератури на српском језику, јер обједињује све релевантне феноменолошке позиције када је реч о истраживању смрти и, што је још важније, ставља их у однос међусобног дијалога.